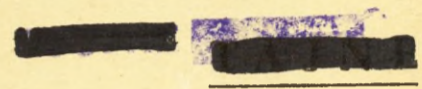

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. Generała Broni Karola Świerczewskiego

Egz. Nr 465

Zabrania się dalszej publikacji i dokonywania odpisów bez zgody Komendanta ASG

płk dypl. Antoni WASILEWICZ

**ZAŁOŻENIA MOBILIZACYJNE
SYSTEMU OBRONNEGO PRL**

**Materiały do szkolenia kierowniczej kadry systemu OTK
szczebla centralnego**

Temat: 13

ARCHIWUM
BIBLIOTEKI SZKOLENIOWEJ
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni Karola Świerczewskiego

030 18
36518

1-45

WARSZAWA

LISTOPAD

1969

stron: 45

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. Generała Broni Karola Świerczewskiego

~~_____~~
~~_____~~
Egz. Nr 465

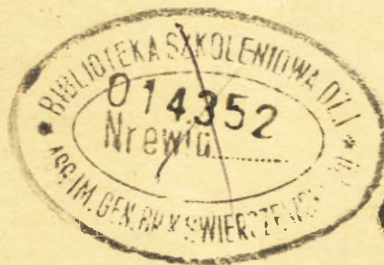
Zabrania się dalszej publikacji i dokonywania odpisów bez zgody Komendanta ASG

płk dypl. Antoni WASILEWICZ

**ZAŁOŻENIA MOBILIZACYJNE
SYSTEMU OBRONNEGO PRL**

**Materiały do szkolenia kierowniczej kadry systemu OTK
szczebla centralnego**

Temat: 13

030 18
BIBLIOTEKA SZKOLENIOWA
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO
im. gen. br. Świerczewskiego
36518

1-45
WARSZAWA

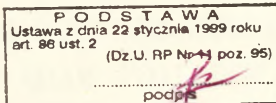
LISTOPAD

1969

stron: 45

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni Karola Świerczewskiego

Prot. prot. 12657

Egz.nr ..

465

Zabrania się dalszej publi-
kacji i dokonywania odpisów
bez zgody Komendanta ASG

płk dypl. Antoni WASILEWICZ

ZAŁOŻENIA MOBILIZACYJNE SYSTEMU OBRONNEGO PRL

Materiały do szkolenia kierowniczej kadry systemu OTK
szczebla centralnego

Temat: 13.

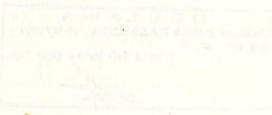
ARCHIWUM
BIBLIOTEKI SZKOLENIOWEJ
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni Karola Świerczewskiego

36518

WARSZAWA

LISTOPAD

1969 r.

Praca stanowi materiał pomocniczy do studiowania pro-
blematyki OTK, zawierający poglądy osobiste Autora.

Wydawca

81232318

SPIS TREŚCI

	Strona
W s t e p	5
I. HISTORYCZNY ZARYS ROZWOJU MOBILIZACJI SYSTEMÓW OBRONNYCH PAŃSTW ORAZ POGLADÓW NA JEJ ROLE I ZNACZENIE	6
II. WSPÓŁCZESNE POGLADY PAŃSTW KAPITALISTYCZNYCH EUROPY ZACHODNIEJ NA PROBLEMY MOBILIZACYJNE SYSTEMÓW OBRONNYCH PAŃSTW	15
III. CZYNNIKI WARUNKUJĄCE WSPÓŁCZESNA, MOBILIZACJĘ SYSTEMU OBRONNEGO PAŃSTWA	17
1. Czynniki określające charakter i zakres mobilizacji państwa	18
2. Istota, charakter i zakres współczesnej mobilizacji państwa	22
3. Przygotowanie centralnych i terenowych organów administracji państwowej do rea- lizacji przedsięwzięć mobilizacyjnych i kierowania obroną kraju w toku wojny.	24
IV. GŁÓWNE ZAŁOŻENIA MOBILIZACYJNE SYSTEMU OBRO- NEGÓ PRL	27
1. Rola, znaczenie i przygotowanie potencjału gospodarczego dla potrzeb obrony państwa	27
2. Podstawowe założenia systemu mobilizacyjne- go rozwinięcia sił zbrojnych	32
3. Niektóre założenia przygotowania mobiliza- cji pozostałych sił obrony PRL	35
V. PRZYGOTOWANIE MOBILIZACYJNEGO ROZWINIĘCIA SYSTEMU OBRONNEGO	39
Z a k o ń c z e n i e	

I. Introduction
The purpose of this study is to investigate the effects of various factors on the growth and development of the human body.

II. Methods
The study was conducted using a combination of laboratory experiments and field observations. Data was collected from a group of subjects over a period of six months.

III. Results
The results of the study indicate that there is a significant correlation between the variables studied. The data shows that as one variable increases, the other also tends to increase.

IV. Discussion
The findings of this study are consistent with previous research in the field. They suggest that the factors investigated play a crucial role in the overall health and well-being of the individual.

V. Conclusion
In conclusion, the study has provided valuable insights into the relationship between the variables. Further research is needed to explore these findings in greater detail.

VI. References
The following references were consulted during the course of this study:
1. Smith, J. (1998). The effects of diet on human growth. *Journal of Nutrition*, 128(3), 456-468.

2. Jones, M. (2001). Environmental factors and child development. *Developmental Psychology*, 37(2), 123-135.

3. Brown, K. (2005). Genetic influences on human growth. *Human Growth and Development*, 36(4), 234-248.

4. White, L. (2007). The role of hormones in growth regulation. *Endocrine Reviews*, 28(5), 567-582.

Author's Name

W S T Ę P

Jest rzeczą na ogół powszechnie przyjętą, że każdy wykład niezależnie od omawianej problematyki jest poprzedzony mniej lub bardziej szczegółową analizą tematu. Nabiera to istotnego znaczenia szczególnie wówczas, gdy mamy do czynienia z tematem obejmującym dość obszerną problematykę, nie opracowaną dotychczas w podobnym zakresie. Stwierdzenie to w pełni odnosi się do tematu: "Założenia mobilizacyjne systemu obronnego PRL".

Jeżeli sam problem mobilizacji jest stosunkowo szeroko omawiany w różnych wydawnictwach i czasopismach fachowych /jawnych, tajnych, specjalnego znaczenia/, to ogranicza się on w zasadzie do dwóch zagadnień - mobilizacji sił zbrojnych i mobilizacji gospodarki. Brak natomiast w całej dotychczasowej literaturze fachowej, zarówno naszej jak i zachodniej, jakichkolwiek opracowań na temat obejmujący całokształt problematyki dotyczącej mobilizacji państwa.

W tej sytuacji opracowanie tematu można było rozpocząć jedynie w oparciu o metodę analizy historycznej, która pozwoliła określić jakie elementy należy brać pod uwagę przy rozpatrywaniu problematyki mobilizacyjno-obronnej. Na tej podstawie można było również określić w jakim stopniu charakter konfliktu, koncepcje strategiczne i możliwości ekonomiczne wpływają na zakres przygotowań mobilizacyjnych państwa w okresie pokojowym. Wnioski wyciągnięte z przeprowadzonej analizy historycznej oraz przewidywany charakter przyszłej wojny, aktualna sytuacja polityczno-wojskowa, możliwości ekonomiczne, położenie geograficzne kraju oraz założenia strategiczno-obronne pozwoliły z kolei określić istotę, charakter i zakres współczesnego systemu mobilizacyjnego państwa.

Na podstawie założeń teoretycznych oraz przyjętych rozwiązań i doświadczeń praktycznych, w wykładzie zostaną omówione podstawowe założenia oraz przedsięwzięcia przygotowawcze dla mobilizacyjnego rozwinięcia systemu obronnego PRL.

5

W ostatecznym rezultacie temat wykładu obejmuje cały szereg zagadnień, które mogą budzić pewne zastrzeżenia. Przy czym zastrzeżenia te nie będą dotyczyły może treści samych zagadnień, ile ich doboru i wzajemnego powiązania. Niezależnie od tego wydaje się iż przedstawionego wykładu nie można w żadnym wypadku traktować jako ostatecznego, obowiązującego rozwiązania. Jest on jedynie pewną próbą ujęcia całokształtu problematyki związanej z mobilizacją systemu obronnego PRL. Dopiero rzeczowa dyskusja oraz wzajemna wymiana poglądów i doświadczeń umożliwi ostateczne sprecyzowanie stanowiska w tym zakresie.

I. HISTORYCZNY ZARYS ROZWOJU MOBILIZACJI SYSTEMÓW OBRONNYCH ORAZ POGLĄDÓW NA JEJ ROLE I ZNACZENIE

Każda wojna powodowała mniejsze lub większe straty materialne, zarówno w ludziach jak i w sprzęcie bojowym. Przy czym im większy był wysiłek materialny i większe straty, tym szerszy musiał być zakres przedsięwzięć przygotowawczych państwa do wojny.

Do przełomu XIX i XX wieku materialne potrzeby ówczesnych armii, nielicznych zresztą w porównaniu do armii XX wieku, zaspokajało rolnictwo i wyspecjalizowane gałęzie przemysłu zbrojeniowego. Zaspokajano je głównie z nagromadzonych w czasie pokoju zapasów, a częściowo tylko z bieżącej produkcji. Stąd też zaopatrzenie arsenałów i twierdz odgrywało większą rolę w przygotowaniu państw do wojny niż stopień rozwoju przemysłu i jego przystosowanie do potrzeb wojny.

Na znaczenie czynnika ekonomicznego w prowadzeniu wojny już w 1878 r. zwrócił uwagę Fryderyk Engels pisząc, że do osiągnięcia zwycięstwa "potrzebne są nader realne warunki, mianowicie narzędzia, z których doskonalsze zwycięża mniej doskonałe, dalej, że narzędzia te muszą być wyprodukowane, co oznacza zarazem, że producent doskonalszych narzędzi przemocy, zwanych po prostu bronią, zwycięża producenta mniej doskonałych...". Teza Engelsa o zależności potencjału militarnego od gospodarki znalazła pełne potwierdzenie w pierwszej wojnie światowej.

W przygotowaniach do wojny 1914-1918 r. kierownictwa polityczne i wojskowe poszczególnych państw, wychodząc z założenia, że będzie ona trwać zaledwie kilka tygodni, ograniczyły się do przygotowania sprawnego systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych, zaś w sferze materiałowej - do gromadzenia niewielkich zapasów amunicji i żywności. Inne przedsięwzięcia dotyczące obronnego przygotowania zaplecza polegały na opracowaniu ustaw na wypadek wojny, pozwalających przejąć pełnię władzy przez rządy, których działalność sprowadzać się miała do roli dostawców siłom zbrojnym, niewielkich według przewidywań, środków materialnych. Podobną rolę spełniać miały terenowe organy władzy i administracji państwowej, których działalność w mniejszym lub większym stopniu podporządkowana została terytorialnym organom wojskowym.

Tak założony schemat mobilizacji systemu obronnego państwa wprowadzony został w życie z chwilą wybuchu wojny. Rzecz oczywista, że praktyka wojny obróciła w niwecz wszelkie przewidywania.

Z chwilą wybuchu wojny przystąpiono do mobilizacyjnego rozwijania sił zbrojnych i jednocześnie wprowadzono w życie określone ustawy wyjątkowe. Zmobilizowano wielomilionowe armie /Rosja - 5.700.000, Francja - 3.781.000, Niemcy - 4.216.000/. Na skutek ogromnych strat, wiele dalszych milionów mężczyzn wcielono do sił zbrojnych. W poszczególnych państwach w toku całej wojny powołano pod broń od 15% do 20% ogółu ludności. Łącznie we wszystkich państwach uczestniczących w wojnie powołano pod broń 66 mln ludzi.

Front pochłaniał ogromne ilości środków materialnych - amunicji, uzbrojenia, wyposażenia, żywności. Jednakże by armia mogła otrzymać niezbędne do działań zaopatrzenie musiało żyć i funkcjonować zaplecze: przemysł i jego różne gałęzie, rolnictwo, transport itp. W związku z tym przed kierowniczymi organami stanęło zadanie kierowania procesem produkcji i dostarczania środków materialnych nie tylko dla frontu ale i dla zaplecza. Stało się więc konieczne ogarnięcie kontrolą niemal całego przemysłu kluczowego, wraz z og-

7x

romną ilością mniejszych przedsiębiorstw. Bezpośredniej kontroli rządu i dowództwu wojskowemu podporządkowano w Niemczech 7.500 przedsiębiorstw przemysłu metalowego, maszynowego, optycznego, chemicznego, środków transportowych, tekstylnego itp. W Anglii tylko do sierpnia 1916 r. objęto kontrolą państwa 4.052 zakłady. Jednocześnie wybudowano w tym państwie dziesiątki zupełnie nowych działów produkcyjnych i przedsiębiorstw, wykonujących bezpośrednio zamówienia dla armii. We Francji objęto kontrolą tysiące fabryk, zatrudniających około 2 mln robotników.

Tak więc praktyka wojny zmusiła rządy do centralnego regulowania procesów gospodarczych zaplecza walczących państw. Odnosiło się to również do dysponowania zasobami ludzkimi, co razem wzięte stanowiło początki powstawania systemu obronnego państwa.

Powyższe doświadczenia znalazły pewne odbicie w przygotowaniach potencjału obronnego poszczególnych państw w okresie między pierwszą a drugą wojną światową. W przygotowaniach tych uwzględniono ponadto potrzeby nie tylko tradycyjnego zewnętrznego frontu wojny, ale i wewnętrznego, którego powstanie w przyszłej wojnie zapowiadało rozwijające się lotnictwo bombowe oraz dywersyjne środki walki i odpowiednie środki przeciwdziałania.

Ekonomiczne aspekty przyszłej wojny znalazły różne odbicie w poszczególnych państwach. W odróżnieniu od pierwszej wojny światowej, w większości państw uczestniczących w drugiej wojnie światowej już kilka lat przed jej wybuchem prowadzono mniej lub bardziej intensywne przygotowanie potencjału obronnego na wypadek wojny.

Najwcześniej przygotowania pod tym względem rozpoczęte zostały w Niemczech hitlerowskich. Do chwili wybuchu wojny Niemcy zmobilizowały swój potencjał ekonomiczny i militarny w stopniu znacznie wyższym niż inne państwa i to między innymi, ułatwiło im osiągnięcie początkowych sukcesów militarnych. Nie wystarczyło to jednak do osiągnięcia ostatecznego celu wojny - końcowego zwycięstwa.

W odróżnieniu od Niemiec hitlerowskich proces mobilizacji potencjału obronnego Wielkiej Brytanii rozpoczął się dopiero po wybuchu wojny i trwał do końca 1941 roku. Dzięki mobilizacji gospodarki i zasobów ludzkich, z armii zawodowej liczącej przed wojną 480.000 żołnierzy /1% ogółu ludności / rozbudowano masowe siły zbrojne, liczące w końcu wojny 4.653.000 żołnierzy /9,3% ogółu ludności/. Jednakże na skutek ilościowego wzrostu sił zbrojnych już jesienią 1943 roku zarysował się kryzys w gospodarce zasobami ludzkimi. Dalsze uzupełnianie sił zbrojnych odbywało się kosztem spadku zatrudnienia w gospodarce narodowej. Nie odbiło się to jednak na zaopatrzeniu dzięki pomocy materiałowej USA /30% potrzeb/.

W USA dopiero 27 sierpnia 1940 r. Kongres podjął uchwałę o powiększeniu sił zbrojnych z 460 tys. do 1.700.000. W miesiąc później prezydent podpisał uchwałę o powszechnym obowiązku wojskowym. Nieoczekiwane uderzenie Japonii na Pearl Harbour 7.12.1941 r. i wypowiedzenie wojny przez Włochy i Niemcy w dniu 1.12.1941 r. postawiły Stany Zjednoczone AP wobec konieczności wzmożenia wysiłku mobilizacyjnego. Jednakże amerykański proces mobilizacji nie był tak skondensowany jak w państwach europejskich. Rozwinięcie sił zbrojnych w stosunku dwukrotnym do ich stanu na stopie pokojowej zajęło w Niemczech kilka dni, w Anglii - kilka tygodni, zaś w USA aż 7 miesięcy. Plan mobilizacyjnego rozwinięcia 213 dywizji wojsk lądowych z roku 1941 został zredukowany do 148 dywizji w roku 1942. Faktycznie zaś za cały okres wojny USA wystawiły 90 dywizji. Na przeszkodzie wystawienia pierwotnej liczby dywizji stanęły ograniczone zasoby ludzkie.

W ZSRR nienależyte i nie w porę zmobilizowanie całego potencjału obronnego państwa stało się, sądzić należy, jedną z głównych przyczyn początkowych porażek Armii Radzieckiej w wojnie z Niemcami hitlerowskimi. Następstwem tych porażek była strata najbardziej rozwiniętych gospodarczo rejonów co katastrofalnie obniżyło produkcję. Wytap surówki żelaza obniżył się z 14,9 mln ton w roku 1940 do zaledwie 5 mln w 1942r. Analogicznie spadła produkcja stali z 18,3 do 8 mln ton. War-

9

to przypomnieć, że produkcja tych asortymentów w 1942 r. w Niemczech /wraz z krajami podbitymi/ wynosiła 25 i 32 mln ton, zaś USA - 55 i 78 mln ton.

Mimo to po zmobilizowaniu istniejącego potencjału gospodarczego, ogromnym wysiłkiem władz i całego narodu już w roku 1942 wyprodukowano 25,4 tys. samolotów, 24.668 czołgów i 126.700 dział artyleryjskich. Łączny wysiłek radzieckiego przemysłu zbrojeniowego za cały okres wojny wyraża się liczbą 142,8 tys. samolotów, 102,5 tys. czołgów i dział pancernych i około 500 tys. dział artyleryjskich. Produkcja ta pozwoliła rozwinąć siły zbrojne z 4.207.000 w roku 1941 do 11.365.000 w roku 1945.

Istotne miejsce w mobilizacji radzieckiego potencjału obronnego miała mobilizacja rezerw ludzkich. Jeszcze w 1939 roku wystąpił w ZSRR ostry niedobór siły roboczej, wyrażający się liczbą ponad 1,5 mln robotników. Niedobór narastał z ogromną siłą w miarę mobilizacji sił zbrojnych, ich ciągłego uzupełniania w toku wojny oraz na skutek straty 1,5 mln km² obszaru zamieszkałego przez 85 mln ludzi. Problem wymagał radykalnych decyzji. Wprowadzono 7-dniowy tydzień pracy oraz możliwość przedłużenia dnia roboczego. W skali niespotykanej dotąd zatrudniano kobiety, których udział w przemyśle już w roku 1942 wynosił 52%. Tym m.in. wypełniano olbrzymie luki w bilansie siły roboczej.

Przeprowadzona w ostatniej wojnie mobilizacja potencjału obronnego Związku Radzieckiego oraz warunki w jakich jej dokonano pozwalają stwierdzić, że ustrój socjalistyczny okazał się lepszą formą organizacji społeczeństwa nie tylko w czasie pokoju, ale i w toku wojny. Związek Radziecki przeciwstawił Niemcom hitlerowskim nie wielkość posiadanych zasobów, a lepszą umiejętność ich mobilizacji. Niemcy hitlerowskie, dysponując zasobami niemal całej Europy miały nad Związkiem Radzieckim bezapelacyjną przewagę. Jednak przewaga ta nie wystarczyła im do osiągnięcia zwycięstwa nawet i wtedy, gdy przeprowadzili totalną mobilizację. Nawet wówczas Związek Radziecki wytwarzał więcej czołgów i samolotów. Okazało

się, że nawet najbardziej pomysłowa reforma gospodarki wojennej państwa kapitalistycznego nie może zrekompensować przewagi gospodarki socjalistycznej, opartej na własności społecznej i konsekwentnym planowaniu działalności gospodarczej.

x

x x

W bilansie potrzeb wojny - w szerokim tego słowa znaczeniu - i możliwości ich zaspokojenia, istotną pozycję w drugiej wojnie światowej zajął front wewnętrzny. Czołowe miejsce w jego organizacji i wielkości wymaganych zasobów ludzkich i materialnych zajmowała obrona przeciwlotnicza obszaru kraju, w tym bierna obrona przeciwlotnicza. O rozmiarach potrzeb w tym względzie świadczy fakt, iż w jednostkach obrony przeciwlotniczej W. Brytanii w maju 1941 r. znajdowało się 300 tys. ludzi. W służbie tej musiano zatrudnić kobiety, a nawet członków Gwardii Obywatelskiej, zaś w ramach korpusu obrony cywilnej pełniło służbę około 1 miliona osób. Podobna ilość osób zatrudniona była w niemieckiej biernej obronie przeciwlotniczej. O wielkości wysiłku obronnego Związku Radzieckiego w tej dziedzinie świadczy fakt, iż w oddziałach biernej obrony przeciwlotniczej jednego tylko miasta - Moskwy w 1941 r. pełniło służbę 600 tys. obywateli.

Ważnym odcinkiem wewnętrznego frontu walki, absorbującym znaczną ilość ludzi i środków materialnych, w okresie drugiej wojny światowej była walka z dywersją na zapleczu.

Do zwalczania dywersji, poza przygotowanymi przed wojną środkami bezpieczeństwa, musiano organizować w toku wojny dodatkowe siły. W Wielkiej Brytanii tworzone specjalne kompanie do obrony mostów, lotnisk i innych ważnych obiektów oraz zaangażowano do tych zadań wielotysięczną Gwardię Obywatelską. W Związku Radzieckim do walki z dywersją w drugiej połowie 1942 r. tylko w obszarze Stalingradu utworzono 80 robotniczych batalionów niszczyteli /*istriebitielnyje bataliony*/ liczących łącznie 11 tys. ludzi. Bataliony te były tworzone przez rejonowe organa władzy i administracji państwowej.

Inną formą działań na wewnętrznym froncie wojny w okresie drugiej wojny światowej była wspólna walka ochotniczych, terytorialnych jednostek wraz z regularnymi oddziałami sił zbrojnych. W Polsce jeszcze przed wybuchem wojny rozbudowywano "obronę narodową". Spośród 68 batalionów "Obrony Narodowej", utworzonych do chwili wybuchu wojny, 58 batalionów włączono formalnie w skład związków taktycznych, zaś pozostałych 10 wykorzystano jako oddziały wartownicze. W Wielkiej Brytanii, gdy w lecie 1940 r. oczekiwano na inwazję niemiecką, a dla bezpośredniej obrony kraju dysponowano kilkoma słabymi dywizjami terytorialnymi, dla zwiększenia obronności kraju, utworzono liczącą 1 mln członków Gwardię Obywatelską. W Związku Radzieckim organizacje partyjne wraz z lokalnymi organami władzy i administracji państwowej przystąpiły do formowania oddziałów pospolitego ruszenia /narodowe opolczenie/. W dużych miastach powstały całe oddziały, a nawet związki pospolitego ruszenia, które zajmowały nie obsadzone przez wojska regularne odcinki obrony i powstrzymywały napór wroga. Oprócz oddziałów pospolitego ruszenia z inicjatywy organizacji partyjnych w przedsiębiorstwach, w kołchozach i sowchozach tworzone były grupy bojowe, które bez odrywania się od zakładów produkcyjnych prowadziły systematyczne szkolenie, a po zbliżeniu się frontu brały udział w walce z wrogiem. Zaczęły powstawać lokalne komitety obrony, które kierowały wysiłkiem mieszkańców w zakresie szkolenia, przygotowania miast do obrony, walką obronną i likwidacją zniszczeń powstałych w czasie walki.

Do przedsięwzięć, realizowanych w okresie drugiej wojny światowej w ramach wewnętrznego frontu wojny zaliczyć należy również ewakuację. Tego rodzaju działalność przybrała wprost gigantyczne rozmiary w Związku Radzieckim. W ciągu pierwszych miesięcy wojny musiano wyewakuować 1523 zakłady przemysłowe i rozmieścić je w różnych zachodnich rejonach azjatyckiej części Związku Radzieckiego. Oprócz tego ewakuowano ogromne zapasy żywności, różne dobra kulturalne oraz 10 milionów ludzi. Łączny wysiłek ewakuacyjny Związku Ra-

12

dzieckiego w 1941 r. wyraża się liczbą 1,5 mln wagonów ładunku. Powstał specjalny aparat do spraw ewakuacji: na szczeblu centralnym - komitet do spraw ewakuacji, przy ministerstwach i resortach - specjalne biura i komisje do spraw ewakuacji.

Przytoczone przykłady obrazują różne formy działalności na wewnętrznym froncie wojny w okresie drugiej wojny światowej i rozmiary potrzeb w tym względzie. Wynika z nich jednoznacznie, że od pierwszych dni wojny wraz z atakowaniem się zbrojnych na froncie zewnętrznym, atakowane było również zaplecze. Środki ataku powietrznego, dywersji i sabotażu znalazły o wiele szersze zastosowanie niż to przewidywano przed wojną. Stąd też praktyczne przedsięwzięcia w zakresie przygotowania się i środków obrony musiały być w toku wojny zwielokrotnione.

x

x

x

X Dokonany powyżej krótki przegląd wysiłku mobilizacyjnego szeregu państw na przestrzeni dwóch ostatnich wojen światowych pozwala na sformułowanie następujących wniosków :

1. Na przestrzeni dwóch ostatnich wojen światowych daje się zaobserwować przesunięcie w czasie przedsięwzięć mobilizacyjnych z okresu wojny na okres poprzedzający jej wybuch. O ile w pierwszej wojnie światowej zarówno mobilizacja się zbrojnych, jak i całego potencjału obronnego rozpoczęła się od momentu wypowiedzenia wojny, o tyle w drugiej wojnie światowej zarysowała się wyraźna tendencja do realizacji tych przedsięwzięć jeszcze przed jej wybuchem. Stąd też, w przypadku się zbrojnych, stosowano z zasady mobilizację skrytą.

2. Z uwagi na to, że wojna przestała być wyłącznym aktem się zbrojnych i stała się ogromnym przedsięwzięciem całych państw wraz z ich potencjałem ludzkim i gospodarczym mobilizacja w coraz większym zakresie zaczęła obejmować wszystkie dziedziny życia wewnętrznego państw uczestniczących w wojnie.

3. Objęcie mobilizacją wszystkich dziedzin życia wewnętrznego państw nadało tej problematyce szczególne znaczenie. Mobilizacją całego potencjału obronnego zajęły się specjalne organa i one też nią kierowały. Jednakże tak pojęta mobilizacja stanowiła niezwykle skomplikowany i trudny do rozwiązania problem. Sprawniejsze rozwinięcie mobilizacyjne potencjału obronnego dawało już w drugiej wojnie światowej poważne korzyści, stwarzało przesłanki dla uzyskania sukcesów nie tylko w skali operacyjnej, ale i strategicznej.

4. W drugiej wojnie światowej w sposób wyraźny wystąpiło zatarcie różnicy między frontem i zapleczem. W większości przypadków, w drugiej wojnie światowej działaniami wojennymi objęte zostały całe terytoria walczących państw. Tylko państwa bardzo odległe od teatrów wojny /USA, Kanada, Indie i azjatycka część Związku Radzieckiego/ znajdowały się poza zasięgiem ówczesnych środków walki i tylko one mogły swobodnie kontynuować pracę dla potrzeb frontu. Na zapleczu sił zbrojnych pozostałych państw - uczestników drugiej wojny światowej toczyła się wojna. Od walk na froncie zewnętrznym różniła się ona jedynie formą oraz mniejszą intensywnością działań.

5. Wzrastająca ilość i rola technicznych środków walki, ich wpływ na wyniki walki czy operacji w niczym nie pomniejszała, lecz wręcz podniosła rolę człowieka w wojnie. Duży wpływ na wielkość wysiłku obronnego miały, obok możliwości produkcyjnych parku maszynowego i wielkości zasobów surowców, zasoby ludzkie. I one właśnie - zasoby ludzkie - stanowiły barierę na drodze wzrostu potencjału militarnego. Stąd też ogromne znaczenie posiadała umiejętność należytego dysponowania zasobami ludzkimi.

6. Potencjał ekonomiczny nie decydował o ostatecznym wyniku wojny; decydującym było umiejętne jego wykorzystanie. Zwycięstwa Związku Radzieckiego nad Niemcami hitlerowskimi w drugiej wojnie światowej niezbicie dowodzą, że ustrój socjalistyczny stwarza korzystniejsze przesłanki dla wykorzystania potencjału obronnego.

II. WSPÓŁCZESNE POGLĄDY PAŃSTW KAPITALISTYCZNYCH NA PROBLEMY MOBILIZACYJNE SYSTEMÓW OBRONNYCH PAŃSTW

Współczesne środki walki, głównie zaś broń nuklearna i środki jej przenoszenia, wytworzyły całkowicie nową sytuację w dziedzinie obronnego przygotowania państw na wypadek wojny. W ogromnej mocy niszczycielskiej broni jądrowej, biologicznej czy chemicznej tkwi wielka siła destrukcyjna. Może ona nie tylko zakłócić, ale i sparaliżować funkcjonowanie aparatu państwowego i gospodarki, zabezpieczającej działanie całego systemu obronnego.

Stąd też we wszystkich państwach kapitalistycznych prowadzone są od wielu lat prace nad rozbudową systemów obronnych. Obok intensywnej rozbudowy sił zbrojnych, w europejskich państwach NATO już od lat prowadzi się intensywną działalność nad obronnym zorganizowaniem zaplecza. Podstawowym celem tych przedsięwzięć, zgodnie z oficjalnie głoszonymi poglądami, jest utrzymanie przy życiu ludności i zapewnienie możliwości prowadzenia wojny przez siły zbrojne. Niezbędnym do tego warunkiem jest zapewnienie funkcjonowania zakładów produkcyjnych nawet w najbardziej katastrofalnych warunkach.

Dla sprostania tym wymaganiom czyni się wysiłki nad zgromadzeniem surowców, półfabrykatów, żywności; buduje schrony, dodatkowe mosty i drogi oraz realizuje szereg innych przedsięwzięć. Wymaga to ogromnych nakładów finansowych. Zamierzone zgromadzenie rezerw strategicznych i zapasów w NRF ma pochłonąć sumę 50 mld marek. Niezależnie od tego czyni się przygotowania do przeprowadzenia konwersji gospodarki narodowej na wojenny system działania. Ma to zapewnić organom państwowym m. in. możliwość ingerencji bezpośrednio w dziedzinę produkcji.

Dla zabezpieczenia możliwości funkcjonowania gospodarki oraz swobody ruchu wojsk zamierza się uniemożliwić samowolną dyslokację ludności. Ograniczenie swobodnego poruszania się ludności w okresie stanu wyjątkowego lub w okresie

15
wojny uzasadnia się ponadto małym w warunkach NRF efektem
ochronnym przedsięwzięć z zakresu rozsrodzkodowania.

Innym istotnym elementem w przygotowaniu obronnym za-
plecza państw Europy Zachodniej są intensywne przygotowania
obrony cywilnej. Jej zasadniczym zadaniem jest zapewnienie
funkcjonowania podstawowych dziedzin życia społeczno-gospo-
darczego, a przede wszystkim sieci wodociągowo-kanalizacyj-
nej, transportu, szpitali itp. Formuje się specjalne służby:
przeciwpożarową, ratowniczą, sanitarną, weterynaryjną. O roz-
miarach czynionych pod tym względem przygotowań obronnych
świadczą może fakt, że np. w NRF w okresie stanu wyjątkowe-
go do służby w korpusie obrony cywilnej zamierza się powołać
około 1 mln osób.

Szeroki udział ludności w umacnianiu potencjału mili-
tarnego państw zachodnich wyraża się również w jej świadcze-
niach rzeczowych na rzecz obrony. Przygotowane ustawy upoważ-
niają rządy do prowadzenia szerokiej rekwizycji od poszcze-
gólnych obywateli jak i instytucji oraz przedsiębiorstw wszel-
kich niezbędnych dóbr i środków transportowych oraz łączności,
przysługów optycznych, materiałów pędnych i budowlanych,
maszyn, urządzeń, pomieszczeń itp. Ponadto nakłada się na
przedsiębiorstwa i osoby cywilne obowiązek gromadzenia zapa-
sów dóbr produkcyjnych i konsumpcyjnych, szczególnie surow-
ców strategicznych i paliw.

Obok obronnego przygotowania zaplecza, w europejskich
państwach NATO, prowadzi się intensywne prace nad udoskona-
leniem systemów mobilizacyjnych sił zbrojnych. Wspólną cechą
tych systemów jest dążność do ukrycia przedsięwzięć mobili-
zacyjnych i przeprowadzenie ich w jak najkrótszym czasie. Stąd
też zakłada się uzyskanie pełnego mobilizacyjnego rozwinię-
cia sił zbrojnych w drodze mobilizacji ukrytej, a tylko w wy-
jątkowych okolicznościach w drodze mobilizacji jawnej.

Zachodnioeuropejskie państwa NATO utrzymują część
sił zbrojnych w wysokim stopniu gotowości bojowej. Są to głów-
nie jednostki wojsk operacyjnych.

Jednostki obrony terytorialnej w odróżnieniu od ope-

racyjnych, posiadają duże braki w stanach osobowych, uzbrojeniu i sprzęcie technicznym. Plany mobilizacyjne przewidują formowanie wielu nowych jednostek obrony terytorialnej w oparciu o istniejące w okresie pokoju magazyny sprzętu technicznego. W mobilizacyjnym uzupełnieniu jednostek stanem osobowym dąży się do przestrzegania zasady terytorialności, co wydatnie wpływa na sprawność i szybkość procesu ich mobilizacyjnego rozwijania.

Główny wysiłek w toku mobilizacyjnego rozwijania sił zbrojnych skierowany zostanie więc przede wszystkim na wojska obrony terytorialnej. O rozmachu założonego mobilizacyjnego rozwijania tych wojsk świadczy fakt, iż np. we Francji na bazie 24 pułków i załączków departamentalnych, istniejących w okresie pokoju, ma powstać w toku mobilizacji 12 brygad terytorialnych i około 100 pułków departamentalnych. Stan ogólny tych wojsk ma wzrosnąć pięciokrotnie w stosunku do stanu okresu pokojowego. W podobnym stopniu mają ulec rozwinięciu wojska obrony terytorialnej NRF i innych państw kontynentalnych bloku NATO. Stanowiąc one mają nie tylko główną siłę wewnętrznej obrony tych państw, ale również zorganizowaną rezerwę kadrowych jednostek wojsk operacyjnych.

Zamarkowane powyżej kierunki przygotowań potencjału obronnego zachodnioeuropejskich państw NATO wskazują na wszechstronność prac zmierzających do rozbudowy potencjału militarnego zgodnie z agresywnymi planami tego bloku.

III. CZYNNIKI WARUNKUJĄCE WSPÓŁCZESNĄ MOBILIZACJĘ SYSTEMU OBRONNEGO PAŃSTWA

Dotychczasowe rozważania pozwoliły nam wykryć pewną prawidłowość historyczną z której wynika, że w miarę rozwoju sztuki wojennej rozszerza się również zakres pojęcia mobilizacji - w sensie przygotowania państwa na wypadek wojny. Jeżeli jeszcze pod koniec XIX w. pojęcie mobilizacji było związane w zasadzie wyłącznie z siłami zbrojnymi, to już w okresie I wojny światowej obejmowało ono również pewne dziedziny gospodarki poszczególnych państw.

17

W okresie międzywojennym i po II wojnie światowej pojęcie mobilizacji uległo dalszemu rozszerzeniu, jednakże w dalszym ciągu odnosiło się ono do zagadnień - sił zbrojnych i niektórych dziedzin gospodarki narodowej /przemysł, transport itp./. Przy czym należy podkreślić, że zakres tych pojęć zarówno w odniesieniu do sił zbrojnych jak i gospodarki również uległ znacznemu poszerzeniu.

Obecnie, nie ulega wątpliwości, problem właściwego przygotowania państwa do wojny obejmuje znacznie szerszy krąg zagadnień i daleko wykracza poza mobilizację sił zbrojnych. W związku z tym zachodzi konieczność wprowadzenia nowego pojęcia - mobilizacja systemu obronnego państwa.

1. Czynniki określające charakter i zakres mobilizacji państwa.

Z doświadczeń historycznych wynika, że zakres przedsięwzięć związanych z mobilizacją państwa jest uzależniony przede wszystkim od następujących czynników:

- sytuacji polityczno-wojskowej i położenia geograficznego kraju,
- przewidywanego charakteru przyszłej wojny oraz koncepcji strategicznego potencjalnego nieprzyjaciela,
- założeń strategiczno-obronnych dla odparcia agresji nieprzyjaciela,
- możliwości ekonomicznych państwa i potrzeb gospodarki narodowej.

A. Sytuacja polityczno-wojskowa i położenie geograficzne kraju

Agresywna polityka Stanów Zjednoczonych, zmierzająca przede wszystkim do likwidacji państw socjalistycznych, stanowi, od chwili zakończenia II wojny światowej, źródło utrzymującego się napięcia międzynarodowego i nieustającego wyścigu zbrojeń. Zmieniając - w zależności od warunków i sytuacji międzynarodowej - podstawowe założenia strategiczne oraz formy i metody ich realizacji imperializm amerykański przy aktywnym udziale najwierniejszych sojuszników, a przede wszystkim

Niemieckiej Republiki Federalnej i Izraela, roznieca w różnych rejonach świata ogniska zapalne, wywołuje lokalne spory i konflikty, które służą mu za podstawę do interwencji politycznych i militarnych w sprawy wewnętrzne danego rejonu.

Rozwój sytuacji międzynarodowej spowodował, że w chwili obecnej problem obronności wykracza już poza granice i możliwości jednego kraju. Amerykanie oraz ich sojusznicy dla realizacji swych koncepcji polityczno-militarnych utworzyli szereg paktów wojskowych w różnych częściach świata. Najsilniejszym i najbardziej agresywnym ugrupowaniem militarnym jest niewątpliwie NATO. W tej sytuacji państwa obozu socjalistycznego, aby skuteczniej przygotować się do odparcia ewentualnej agresji, powołały do życia Układ Warszawski, w skład którego wchodzi siły zbrojne europejskich państw socjalistycznych.

Polska, jako jeden z uczestników państw Układu Warszawskiego, jest ważnym ogniwem obronnym obozu socjalistycznego nie tylko ze względu na swój potencjał ekonomiczny i militarny, ale również ze względu na swoje położenie geograficzne. Musimy się więc liczyć z tym, że w przypadku konfliktu zbrojnego kraj nasz będzie od samego początku narażony na różne formy oddziaływania nieprzyjaciela przede wszystkim z uwagi na:

- własny potencjał ekonomiczny i militarny;
- rozmieszczenie na terenie naszego kraju wspólnych elementów potencjału militarnego pozostałych państw Układu Warszawskiego;
- przegrupowania wojsk oraz transporty zaopatrzenia armii sojuszniczych.

Z przeprowadzonych wyżej rozważań można wyciągnąć następujące wnioski:

- a/ Agresywna polityka Stanów Zjednoczonych i ich sojuszników może w każdej chwili doprowadzić do gwałtownego zaostrzenia się sytuacji międzynarodowej i wybuchu konfliktu zbrojnego;
- b/ Polska; jako jeden z członków państw Układu Warszawskiego

jak również ze względu na swoje położenie geograficzne jest szczególnie narażona na różne formy oddziaływania nieprzyjaciela już od samego początku konfliktu zbrojnego;

- c/ Należy się liczyć z tym, że zarówno oddziaływanie nieprzyjaciela na nasz kraj jak i przerzuty wojsk sojusznicznych spowodują cały szereg trudności i komplikacji w funkcjonowaniu komunikacji, transportu i łączności oraz sprawnym uruchomieniu całego potencjału obronnego państwa;
- d/ Istotną rolę w całym systemie obronnym obozu socjalistycznego, obok wojsk operacyjnych przeznaczonych na front zewnętrzny, spełniają nasze siły i środki obrony terytorium kraju, które będą musiały m.in. zabezpieczyć swobodny przerzut wojsk i zaopatrzenia armii sojusznicznych.

B. Przewidywany charakter konfliktu zbrojnego oraz koncepcje strategiczne potencjalnego nieprzyjaciela

Przewiduje się, że przyszła wojna może mieć charakter zarówno konfliktu jądrowego jak i konwencjonalnego. Masowe użycie nowoczesnych środków ogniowych /jądrowych/ spowoduje, że strony walczące będą ponosiły poważne straty w ludziach, sprzęcie i zaopatrzeniu zarówno na froncie zewnętrznym, jak i na głębokim zapleczu.

Zgodnie z założeniami strategii elastycznego reagowania nieprzyjaciel może rozpocząć działania wojenne nagle, przez wykonanie gwałtownych i zaskakujących uderzeń rakietowo-jądrowych. Wybuch konfliktu zbrojnego może być również poprzedzony krótszym lub dłuższym okresem zaostrzenia się sytuacji międzynarodowej, a same działania mogą rozpocząć się przy użyciu broni konwencjonalnej. W wyniku zakładanej eskalacji działań może w pierw dojdź do użycia taktycznej, a następnie strategicznej broni jądrowej.

Istotną i coraz ważniejszą rolę w strategii elastycznego reagowania odgrywa wojna specjalna, a zwłaszcza jeden z jej elementów - wojna psychologiczna. Szczególne znaczenie wojny psychologicznej polega na tym, że jest ona już obecnie

prowadzona z całym natężeniem przeciwko państwu obozu socjalistycznego. Jej zasadniczym celem jest rozbiócie jedności państw obozu socjalistycznego, a w konsekwencji przywrócenie w nich ustroju kapitalistycznego.

Widocznym przejawem tej wojny były zarówno u nas w kraju wydarzenia marcowe w 1968 r. jak i wydarzenia w Czechosłowacji.

C. Założenia strategiczno-obronne

Obronność PRL opiera się na kompleksowym ujęciu wszystkich poczynań obronnych w ścisłym powiązaniu z przedsięwzięciami obronnymi państw Układu Warszawskiego, przy zorganizowanym i aktywnym udziale całego społeczeństwa w obronie swego kraju. Zgodnie z podstawowymi założeniami wspólnej strategii obronnej uczestników Układu Warszawskiego oraz własnymi koncepcjami obrony terytorium kraju - Polska na wypadek wojny przygotowuje:

- część sił zbrojnych przeznaczonych do działań w ramach Układu Warszawskiego;
- odpowiednie siły zbrojne pozostające pod dowództwem MON;
- całe społeczeństwo, wszystkie organa administracji państwowej i gospodarki narodowej oraz podległe im siły i środki w celu utrzymania żywotności i ciągłości działania podstawowych dziedzin życia gospodarczego w kraju oraz samoobrony ogółu społeczeństwa w warunkach wojny.

Z przeprowadzonych rozważań wynika, że przygotowania systemu obronnego państwa we współczesnych warunkach powinny przewidywać:

- właściwe przygotowanie wszystkich dziedzin administracji państwowej, gospodarki narodowej, całego społeczeństwa i poszczególnych obywateli do odparcia ewentualnej, zbrojnej agresji nieprzyjaciela;
- pełną, ideologiczną mobilizację całego społeczeństwa dla skutecznego przeciwstawienia się prowadzonej przez nieprzyjaciela już w chwili obecnej wojnie psychologicznej;
- stałe utrzymywanie części sił zbrojnych /jednostek wojsk operacyjnych i OTK/ w gotowości do natychmiastowego odpar-

21

cia zaskakującego uderzenia nieprzyjaciela oraz możliwość przeprowadzenia mobilizacji w różnych sytuacjach polityczno-wojskowych /przed rozpoczęciem, z chwilą rozpoczęcia lub po rozpoczęciu konfliktu zbrojnego; w warunkach użycia lub bez użycia broni jądrowej; całości lub części sił zbrojnych/;

- stopniową realizację zasadniczych przedsięwzięć związanych z mobilizacyjnym rozwinięciem całego systemu obronnego w zależności od rozwoju sytuacji, ale jeszcze przed rozpoczęciem konfliktu zbrojnego;
- wcześniejsze przygotowanie rezerw osobowych oraz nagromadzenie niezbędnych zapasów środków materiałowo-technicznych dla zabezpieczenia potrzeb wojennych.

2. Istota, charakter i zakres współczesnej mobilizacji państwa

Biorąc za podstawę dotychczasowe rozważania można przyjąć, że mobilizacja systemu obronnego państwa jest to zespolone przedsięwzięcie związane z przystosowaniem całego potencjału obronnego państwa okresu pokojowego do warunków wojennych. Zasadniczym celem mobilizacji jest postawienie w stan gotowości do odparcia ewentualnej agresji nieprzyjaciela wszystkich dziedzin administracji państwowej, gospodarki narodowej oraz całego społeczeństwa i każdego obywatela.

Na potencjał obronny państwa składają się następujące elementy:

- siły zbrojne oraz jednostki zmilitaryzowane i oddziały samobrony;
- przemysł, rolnictwo i zasoby gospodarki narodowej;
- organizująca siła - Partia i stronnictwa polityczne, władze i aparat administracji państwa, organizacje paramilitarne, społeczne, zawodowe i młodzieżowe, które w ramach swej działalności przygotowują całe społeczeństwo pod względem ideologicznym i fachowym do odparcia agresji nieprzyjaciela.

Pojęcie mobilizacji we współczesnych warunkach nie tylko zostało rozszerzone na wszystkie dziedziny życia pań-

stwowego, gospodarczego i społecznego, ale równocześnie zaszła konieczność realizacji całego szeregu przedsięwzięć już w okresie pokojowym. Odnosi się to szczególnie do ideologicznej mobilizacji całego społeczeństwa w celu skutecznego przeciwstawienia się prowadzonej, już w chwili obecnej, przez wroga nam ośrodku wojnie psychologicznej.

Mobilizacyjne rozwinięcie potencjału obronnego państwa jest ściśle uwarunkowane narodowymi i koalicyjnymi potrzebami bezpieczeństwa, wymaganiami uchwycenia i utrzymania inicjatywy strategicznej oraz koniecznością skutecznego przeciwstawienia się agresji nieprzyjaciela.

Zgodnie z dyrektywami Komitetu Obrony Kraju, poszczególne przedsięwzięcia przygotowawcze do mobilizacyjnego rozwinięcia potencjału obronnego państwa są realizowane po wprowadzeniu:

- a/ stanu podwyższonej gotowości obronnej państwa;
- b/ stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa.

Do najważniejszych przedsięwzięć związanych z mobilizacją potencjału obronnego państwa, a realizowanych w różnych stanach zagrożenia należy zaliczyć:

- przejście najwyższych, centralnych i terenowych organów władzy i administracji państwowej na organizację i działalność przewidzianą na czas wojny;
- stopniowe przestawianie gospodarki narodowej na realizację zadań związanych z potrzebami sił zbrojnych i społeczeństwa w warunkach zagrożenia i wojny;
- mobilizacyjne rozwinięcie sił zbrojnych oraz przygotowanie niezbędnych rezerw osobowych i materiałowych dla uzupełniania strat i nowych formowań w toku wojny, z tym, że mobilizacja sił zbrojnych może być przeprowadzona niezależnie od wprowadzenia określonych stanów zagrożenia;
- objęcie militaryzacją określonych dziedzin administracji państwowej i gospodarki narodowej, szczególnie ważnych z punktu widzenia obronności kraju;
- uruchomienie oddziałów i formacji samoobrony;
- mobilizację całego społeczeństwa dla skutecznego przeciwstawienia się agresji nieprzyjaciela;

- rozródowanie ludności, a w razie potrzeby i możliwości również i dóbr materialnych i kulturalnych;
- wydanie odpowiednich ustaw o wprowadzeniu stanu wojennego.

Aby uniknąć zaskoczenia i uprzedzić nieprzyjaciela w uchwyceniu i utrzymaniu inicjatywy strategicznej istnieje konieczność zakończenia wszelkich przedsięwzięć przygotowawczych do mobilizacyjnego rozwinięcia potencjału obronnego jeszcze przed wybuchem konfliktu zbrojnego. Właściwe przygotowanie kraju do ewentualnego konfliktu zbrojnego może być również jednym z istotnych czynników powstrzymujących nieprzyjaciela od zamierzonej agresji.

3. Przygotowanie centralnych i terenowych organów administracji państwowej do realizacji przedsięwzięć mobilizacyjnych i kierowania obroną kraju w toku wojny

Szeroki i skomplikowany zakres przedsięwzięć mobilizacyjnych spowodował konieczność utworzenia odrębnych organów, centralnych i terenowych, odpowiedzialnych za przygotowanie państwa do obrony. Wszelkie przygotowania są przeprowadzane zgodnie z przyjętą doktryną obrony państwa oraz odpowiednimi postanowieniami Układu Warszawskiego i na podstawie określonych aktów normatywnych.

Zgodnie z Konstytucją PRL "Rada Ministrów sprawuje ogólne kierownictwo w dziedzinie obronności kraju i organizacji sił zbrojnych". Bezpośrednim organem wykonawczym Rady Ministrów do spraw obronności kraju jest Komitet Obrony Kraju, który realizuje następujące zadania w tym zakresie:

- ustala generalne założenia obronne państwa oraz kieruje całokształtem spraw dotyczących obronności kraju;
- rozpatruje zagadnienia dotyczące obrony kraju i wytycza kierunki działania w tym zakresie;
- ustala założenia organizacyjne sił zbrojnych i samoobrony ludności;
- koordynuje działalność naczelnych i terenowych organów administracji państwowej w zakresie obronności kraju.

24

Komitet Obrony Kraju w zakresie swego działania podejmuje uchwały oraz wydaje wytyczne i zalecenia, które są wiążące dla centralnych i terenowych organów administracji państwowej i gospodarki narodowej w zakresie ich działania w dziedzinie obronności.

Dla kierowania sprawami obronności na terenie województw KOK powołał wojewódzkie komitety obrony, które dla kierowania sprawami obronności na terenie powiatu, miast, dzielnic, osiedli i gromad oraz zakładów pracy mogą powoływać powiatowe, miejskie, dzielnicowe, osiedlowe, lokalne i zakładowe komitety obrony.

Ponadto powołane ustawą o "Powszechnym Obowiązku Obrony PRL" terenowe sztaby wojskowe wykonują na rzecz WKO i PKO określone zadania o charakterze przygotowawczo-obronnym, w tym również zabezpieczają mobilizacyjne rozwinięcie jednostek wojskowych stacjonujących na administrowanym przez nich terenie, mobilizują podległe im jednostki, administrują rezerwami osobowymi i środkami transportowymi oraz zapewniają różnego rodzaju świadczenia ze strony gospodarki narodowej na rzecz wojsk.

Uchwałą Komitetu Obrony Kraju zostały powołane organa wykonawczo-koordynacyjne zastępców Przewodniczącego KOK i kierowników działów KOK oraz Ministra Spraw Zagranicznych w celu zabezpieczenia koordynacji prac i kompleksowego planowania obronnego między innymi również w zakresie przygotowań mobilizacyjnych w państwie dla działów:

- Polityczno-Obronnego - "Zespół Planowania Polityczno-Obronnego";
- Gospodarczo-Obronnego - "Zespół Planowania Gospodarczo-Obronnego";
- Wewnętrznego - "Zespół Planowania Obronnego Działu Wewnętrznego";
- Ministra Spraw Zagranicznych - "Biura Planowania Obronnego Ministerstwa Spraw Zagranicznych";
- Komunikacji - "Zespół Planowania Obronnego Działu Komunikacji";

25

✓

- Ochrony i Zaopatrzenia Ludności - zadania wykonuje Inspektorat Powszechnej Samoobrony.

Centralnym organem koordynacji w zakresie planowania strategiczno-obronnego jest Sztab Generalny.

Centralnym organem wykonawczo-koordynacyjnym w zakresie systemu obronnego państwa /oprócz planowania strategiczno-obronnego/ jest Sekretariat Komitetu Obrony Kraju.

Zgodnie z Konstytucją PRL organem uprawnionym do wprowadzenia stanu wojennego jest Rada Państwa, która dekretem może wprowadzić stan wojenny na części lub całym terytorium PRL, jeżeli tego wymaga obronność lub bezpieczeństwo Państwa.

Dekret o stanie wojennym będzie stwarzał podstawę prawną do działalności organów administracji państwowej w okresie wojny oraz będzie zawierał postanowienia, dotyczące zwiększenia uprawnień organów administracyjnych, gospodarczych i wojskowych w czasie wojny, a mianowicie:

a/ W zakresie bezpieczeństwa publicznego:

- wprowadzenia ograniczeń lub zamknięcia ruchu osobowego na drogach lądowych, morskich i powietrznych;
- ograniczenia lub wstrzymania ruchu osobowego i towarowego na przejściach granicznych;
- wprowadzenia obowiązku uzyskiwania zezwoleń właściwych organów na zmianę miejsca zamieszkania;
- uzależnienia ważności pozwoleń na posiadanie broni od charakteru pracy;
- prowadzenia ograniczeń lub wstrzymania usług komunikacji pocztowej, telegraficznej, telefonicznej i radiowej;
- wprowadzenia kontroli na przesyłki pocztowe, korespondencję telegraficzną i rozmowy telefoniczne;
- określenia uprawnień organów MO do zatrzymywania na okres 7 dni osób podejrzanych o popełnienie przestępstw, zagrażających bezpieczeństwu lub obronności Państwa;
- określenia uprawnień MO, WOP, WSW do przeprowadzenia rewizji osobistych i domowych bez postanowienia sądu i prokuratora.

b/ W zakresie zabezpieczenia produkcji w gospodarce narodowej:

- zawieszenia prawa rozwiązywania przez pracownika stosunku pracy bez zgody kierownika zakładu lub innych określonych władz;
- określenia uprawnień odpowiednich organów administracji do przymusowego zatrudniania osób nie pracujących, przedłużenia dnia pracy, ograniczenia lub zawieszenia okresu urlopowego.

c/ W zakresie świadczeń na rzecz obronności:

- określenia organów uprawnionych do nakładania i egzekwowania świadczeń osobistych i rzeczowych na rzecz obronności.

d/ W zakresie zaopatrzenia ludności:

- określenia uprawnień właściwych organów administracji do wprowadzenia obowiązku dostaw produktów rolnych na rzecz Państwa, ustalania ich wysokości i zasad wykonywania;
- określenia uprawnień właściwych organów administracji do wprowadzenia norm zaopatrywania ludności w artykuły żywnościowe i przemysłowe.

e/ Władze wojskowe uprawniana się do wydawania niezbędnych zarządzeń wyłącznie w strefie działań wojennych.

Jeżeli w okresie pokoju Komitet Obrony Kraju jest organem Rady Ministrów do spraw obronnych, to po wprowadzeniu stanu wojny stanie się on naczelnym organem zarządzającym i wykonawczym administracji państwowej. Analogiczne funkcje w terenie będą spełniać wojewódzkie i powiatowe /równorzędne/ komitety obrony.

IV. GŁÓWNE ZAŁOŻENIA MOBILIZACYJNE SYSTEMU OBRONNEGO PRL

1. Rola, znaczenie i przygotowanie potencjału gospodarczego dla potrzeb obrony państwa

Myślą przewodnią przy planowaniu rozwoju naszej gospodarki narodowej była i jest teza, że jedynie słuszną dro-

24

gą w tym zakresie jest konsekwentna realizacja zasady socjalistycznego uprzemysłowienia kraju. Kierowanie się tą zasadą w decydującym stopniu umożliwia realizację zadań w zakresie wykorzystania potencjału ekonomicznego dla potrzeb obrony państwa. Ogólny rozwój gospodarki narodowej, a zwłaszcza - rozwój bazy surowcowo-energetycznej, przemysłu ciężkiego, maszynowego, chemicznego, komunikacji, łączności itp., to równocześnie rozwój sił obronnych i całego potencjału obronnego państwa. Problem polega więc na tym, aby możliwości jakie stwarza gospodarka socjalistyczna jak najefektywniej wykorzystać dla potrzeb obrony państwa.

Przewidywany charakter ewentualnej przyszłej wojny powoduje, że właściwe rozwiązanie całego szeregu problemów ekonomiczno-obronnych w gospodarce narodowej jest procesem niezwykle trudnym i skomplikowanym. Podstawowa trudność polega na tym, że wymagania stawiane przed gospodarką narodową, w zakresie potrzeb obronnych, są z reguły większe od możliwości ich zaspokojenia. Zachodzi więc konieczność ciągłego dokonywania wyboru optymalnych rozwiązań, które by w ostatecznym rezultacie umożliwiły, w ramach pokojowego rozwoju gospodarki narodowej, uzyskanie jak najlepszych efektów obronnych.

Jednym z pierwszych problemów przy rozpatrywaniu potencjału ekonomicznego, z punktu widzenia potrzeb obronnych, jest określenie jego roli i znaczenia w przewidywanym konflikcie zbrojnym. Nie ulega bowiem wątpliwości, że pogląd na znaczenie potencjału ekonomicznego dla potrzeb obrony państwa wywiera zasadniczy wpływ na sposób podejścia do opracowania założeń strategiczno-obronnych, a szczególnie na problem zaspokojenia potrzeb sił zbrojnych w okresie wojny.

Ogólnie można stwierdzić, że nikt w zasadzie nie kwestionuje znaczenia potencjału ekonomicznego dla obrony Państwa. Istnieją jednak różne poglądy co do roli potencjału obronnego w okresie pokojowym i wojennym z punktu widzenia obronności. Teoretycy zachodni uważają np. iż potencjał ekonomiczny odgrywa jedynie w tym przypadku istotną rolę jeżeli zostanie on w pełni wykorzystany dla celów przyszłej wojny

jeszcze w okresie pokojowym. Wydaje się jednak, że doceniając w pełni znaczenie potencjału ekonomicznego z punktu widzenia obronności w okresie pokoju należy również widzieć jego istotną rolę w toku wojny, a szczególnie w okresie bezpośrednio poprzedzającym wybuch konfliktu zbrojnego.

Takie stanowisko należy uznać za słuszne nie tylko z czysto teoretycznego punktu widzenia, ale również z oceny możliwości ekonomicznych państwa. W obecnych warunkach żadne państwo nie może sobie pozwolić na produkcję uzbrojenia i sprzętu materiałowo-technicznego dla zabezpieczenia wszelkich potrzeb obronnych w okresie pokoju i na czas wojny. Jest to tym bardziej słuszne w odniesieniu do naszego państwa, którego produkcja jest skierowana przede wszystkim na zabezpieczenie stale rosnących potrzeb społeczeństwa.

Rozpatrując problem wykorzystania potencjału ekonomicznego dla potrzeb obrony Państwa należy mieć również na uwadze koncepcje militarne nieprzyjaciela. Nie ulega bowiem wątpliwości, że jednym z celów strategicznych państw zachodnich jest zmuszenie nas do nadmiernych wydatków na cele obronne, aby w ten sposób zahamować harmonijny rozwój naszej gospodarki i opóźnić tempo wzrostu stopy życiowej ludności w państwach socjalistycznych. Chodzi więc o to, aby nie dać się sprowokować różnym, demonstracyjnym poczynaniami nieprzyjaciela i nie rozpocząć zbyt wcześnie przestawiania różnych dziedzin gospodarki narodowej na produkcję wojenną.

Wydaje się również, iż niezależnie od możliwości wybuchu różnego rodzaju konfliktów zbrojnych, przygotowania w gospodarce narodowej muszą uwzględniać przede wszystkim obronę kraju w warunkach wojny raketowo-jądrowej. Jeżeli nawet wojna rozpocznie się od konfliktu konwencjonalnego, to i tak należy się liczyć z tym, że wcześniej czy później przerodzi się ona drogą eskalacji w wojnę termojądrową. W tej sytuacji okres trwania konfliktu konwencjonalnego można by jedynie wykorzystać dla dalszego przystosowania potencjału obronnego kraju do warunków wojny raketowo-jądrowej.

Przedsięwzięcia planowane do realizacji w okresie

29

podwyższonej gotowości obronnej i bezpośredniego zagrożenia Państwa powinny mieć przede wszystkim charakter uzupełniający, a w treści swej dotyczyć stopniowego przestawiania gospodarki narodowej na produkcję zgodnie z opracowanymi uprzednio planami mobilizacyjnymi, traktującymi priorytetowo realizację:

- zadań gospodarki narodowej na rzecz sił zbrojnych;
- przedsięwzięć uzupełniających w zakresie ochrony i zaopatrzenia ludności;
- założeń przejścia na wojenny system zarządzania i kierowania.

Nie ulega wątpliwości, że podstawowym problemem ekonomicznym, z punktu widzenia obrony kraju, jest zabezpieczenie sił zbrojnych jeszcze w okresie pokoju w odpowiednie uzbrojenie, sprzęt i materiałowo-techniczne wyposażenie. Jedynie w ten sposób można zapewnić gotowość bojową wojsk i gromadzenie rezerw, rozwinięcie sił zbrojnych do etatów wojennych oraz nagromadzenie odpowiednich zasobów na okres wojny.

Poważnym problemem w ramach całokształtu przedsięwzięć mobilizacyjnych stanowi przygotowanie rezerw osobowych i nagromadzenie odpowiednich zapasów materiałowych.

Rezerwy osobowe ze względu na ich przeznaczenie i wykorzystanie dzieli się na dwie zasadnicze części, a mianowicie:

- rezerwy sił zbrojnych;
- rezerwy gospodarki narodowej i obrony terytorialnej.

Rezerwy osobowe sił zbrojnych obejmują żołnierzy rezerwy odpowiednio wyszkolonych, będących na przydziałach mobilizacyjnych jednostek wojskowych, których nadal - zgodnie z opracowanymi planami - sukcesywnie przeszkala się.

Rezerwy gospodarki narodowej i obrony terytorialnej obejmują specjalistów niezbędnych do zachowania ciągłości funkcjonowania przemysłu, administracji i innych jednostek organizacyjnych gospodarki narodowej w czasie wojny. Rezerwy te wyłączone są z rezerw sił zbrojnych na zasadzie reklamacji lub wydzielenia dla potrzeb jednostek zmilitaryzowanych i oddziałów samoobrony.

W rezerwach państwowych w ramach przygotowań mobilizacyjnych gromadzi się wybrane surowce i materiały. Dotyczy to takich asortymentów jak: materiały pędne i smary, leki i sprzęt medyczny, materiały i urządzenia dla komunikacji oraz sprzęt łączności, żywność, ogumienie, materiały i środki wybuchowe itp.

Ponadto w rezerwach państwowych w ramach pokojowego rozwoju gospodarki narodowej gromadzi się podstawowe surowce dla przemysłu oraz środki spożywcze. Ponieważ nagromadzone w wojsku zapasy nie zaspokoją wszystkich wojennych potrzeb sił zbrojnych - dlatego też planuje się i przygotowuje dla wojska wzmożone dostawy materiałowo-techniczne przewidziane do realizacji w okresie zagrożenia i wojny.

Stąd wypływa duża rola i znaczenie zadań, które ma do spełnienia przemysł na rzecz sił zbrojnych. Powinien on być zdolny do szybkiego rozwinięcia produkcji i dostarczenia siłom zbrojnym zwiększonych ilości uzbrojenia, sprzętu wojskowo-technicznego, artykułów zaopatrzeniowych i innych środków materiałowych.

Kompleks zestawów przedsięwzięć gospodarczo-obronnych realizowanych na rzecz sił zbrojnych /w tym w zakresie poboru, produkcji i dostaw środków materiałowych z gospodarki narodowej/ jest m.in. określony w oddzielnym dokumencie planistycznym opracowanym w postaci dyrektywy Komitetu Obrony Kraju.

Wspomniana dyrektywa określa również warunki i sposoby planowego przejścia gospodarki narodowej od zaspokajania pokojowych potrzeb wojska do wzmożonej realizacji dostaw materiałowych na potrzeby sił zbrojnych w specyficzny okresie narastania napięcia w sytuacji międzynarodowej /zagrożenia kraju/ oraz zbliżania się niebezpieczeństwa konfliktu zbrojnego. Wiąże się to z kolei z przejściem gospodarki narodowej na wojenny system zarządzania i produkcji, co wymaga opracowania dokładnego planu działania, określającego kolejność oraz czas potrzebny na realizację poszczególnych zamierzeń /plan RO/.

2. Podstawowe założenia systemu mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych

Niezbędny stopień gotowości obronnej państwa do odparcia agresji nieprzyjaciela zapewniają siły zbrojne utrzymywane na stopie pokojowej. Stanowią one w oparciu o rezerwy ludzkie i środki materiałowe Państwa, bazę dla rozwinięcia sił zbrojnych czasu wojennego. Mobilizacja sił zbrojnych jest podstawowym elementem ogólnej mobilizacji systemu obronnego państwa i swym zasięgiem obejmuje liczne dziedziny administracji państwowej i gospodarki narodowej, które partycypują w zabezpieczeniu mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych. Stąd też mobilizacyjne rozwinięcie sił zbrojnych możemy określić jako całokształt przedsięwzięć zapewniających szybkie i sprawne przejście wojsk ze struktury organizacyjnej czasu pokojowego na wojenną, w oparciu o nagromadzone zapasy oraz wydzielone rezerwy osobowe i materiałowe z gospodarki narodowej.

Mobilizacyjne rozwinięcie wojsk jest ściśle uzależnione przede wszystkim od założeń operacyjno-obronnych i koncepcji wykorzystania sił zbrojnych dla odparcia agresji nieprzyjaciela. Założenia operacyjno-obronne rzutują bezpośrednio na system, zakres, sposób, czas i tempo przeprowadzenia mobilizacji. Równocześnie jednak należy podkreślić, że rozmieszczenie baz mobilizacyjnych, rezerw osobowych i środków materiałowo-technicznych, możliwość zaspokojenia potrzeb mobilizacyjnych jednostek wojskowych oraz poziom wyszkolenia rezerw stwarzają określone warunki, mniej lub bardziej sprzyjające operacyjnemu rozwinięciu wojsk.

Dopiero umiejętne zestawienie tych czynników umożliwia wypracowanie optymalnego systemu mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk, w pełni dostosowanego do założeń operacyjno-obronnych.

Do podstawowych założeń systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych należy zaliczyć:

- stałe utrzymywanie części sił zbrojnych w gotowości do natychmiastowego odparcia zaskakującego uderzenia nieprzyjaciela;

- elastyczność i skrytość mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk;
- szybkie i sprawne przeprowadzenie mobilizacji.

Skuteczne przeciwstawienie się uderzeniom rakietowo-jądrowym i zdecydowane odparcie agresji nieprzyjaciela wymaga przeprowadzenia mobilizacji i osiągnięcia pełnej gotowości bojowej przez podstawową część sił zbrojnych w zasadzie jeszcze przed rozpoczęciem działań wojennych, stosownie do wymogów uchwycenia i utrzymania inicjatywy strategicznej oraz potrzeb zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia całego potencjału obronnego kraju. W zależności od rozwoju sytuacji polityczno-militarnej należy również dążyć do mobilizacyjnego rozwinięcia pozostałych sił zbrojnych, możliwie przed rozpoczęciem działań wojennych.

Elastyczność mobilizacyjnego rozwinięcia polega na zapewnieniu odpowiednich warunków mobilizowania wojsk w różnych sytuacjach polityczno-wojskowych, z reguły skrycie, przy jednoczesnym zachowaniu możliwości rozwinięcia wojsk w drodze jawnej, powszechnej mobilizacji. Umożliwia ona również stopniowe, stosownie do potrzeb, rozwijanie pojedynczych lub grup jednostek, zestawów i rodzajów sił zbrojnych.

W przypadku gwałtownego zaostrzenia się sytuacji polityczno-militarnej i braku czasu na stopniową realizację przedsięwzięć mobilizacyjnych, należy zapewnić warunki dla jednoczesnego rozwinięcia mobilizacyjnego całości sił zbrojnych mając jednak na uwadze, że taka sytuacja może spowodować poważne zaburzenia w funkcjonowaniu administracji państwowej i gospodarki narodowej.

W zależności od rozwoju sytuacji polityczno-wojskowej mobilizacja sił zbrojnych może być przeprowadzana przed rozpoczęciem, z chwilą rozpoczęcia lub po rozpoczęciu konfliktu zbrojnego /z użyciem lub bez użycia broni jądrowej/, częścią lub całością sił.

Wszystkie przedsięwzięcia mobilizacyjne, w celu ich maskowania, powinny być wykonywane skrycie pod pozorem realizacji zadań szkoleniowych, prac na rzecz gospodarki narodowej, walki z żywiołem i innych. W przypadku jawnej agresji nie-

33

przyjaciela i zasadniczego naruszenia systemu dowodzenia i kierowania, mobilizacja wyjątkowo może być zarządzana jawnie, przy pomocy środków powszechnej informacji - radia, telewizji, obwieszczeń i innych. Mobilizacja jawna może być zarządzana również w przypadku gwałtownego zaostrzenia się sytuacji międzynarodowej, prowadzącej nieuchronnie do wybuchu wojny. W każdym przypadku mobilizacja jawna będzie kontynuacją mobilizacji ukrytej, a jej zakres uwarunkowany stopniem dotychczasowego rozwinięcia wojsk.

Szybkość realizacji przedsięwzięć mobilizacyjnych uwarunkowana jest przede wszystkim: a/ sprawnością powiadomienia wszystkich szczebli dowodzenia o zarządzaniu mobilizacji; b/ terytorialnością gromadzenia i przygotowania rezerw osobowych i materiałowych; c/ sprawnością przyjęcia rezerw.

W chwili obecnej dąży się do tego aby potrzeby mobilizacyjne jednostek wojskowych w zakresie rezerw osobowych, środków transportowych, maszyn inżynieryjnych, urządzeń i narzędzi były uzupełniane terytorialnie - z powiatu, na terenie którego stacjonuje jednostka wojskowa lub z przyległych powiatów. W wyjątkowych przypadkach jednostki wojskowe mogą być uzupełniane eksterytorialnie - z dalszych powiatów, a nawet województw. Dotyczy to szczególnie deficytowych specjalistów wojskowych oraz maszyn inżynieryjnych. W celu przyspieszenia stawiennictwa, prezydya właściwych rad narodowych organizują i zabezpieczają przewóz powołanych żołnierzy rezerwy bezpośrednio do jednostek wojskowych, określonego miejsca stawiennictwa lub do najbliższej stacji kolejowej /autobusowej/.

Rezerwy osobowe przewidziane na uzupełnienie potrzeb mobilizacyjnych powinny być odpowiednio przeszkolone /lub posiadać niezbędne kwalifikacje/, a środki transportowe, maszyny inżynieryjne, urządzenia i narzędzia muszą być dostosowane i odpowiadać wymogom eksploatacji w wojsku.

Niszczycielski charakter współczesnej wojny oraz gwałtowny jej przebieg pociągną za sobą masowe straty wojsk w sile żywej i technice bojowej. Wpłyne to, niezależnie od

konieczności zabezpieczenia pełnego mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, na potrzebę dalszego angażowania rezerw ludzkich i środków materiałowych w celu uzupełniania strat oraz realizacji nowych formowań w toku działań wojennych. Dlatego też w gromadzeniu i przygotowaniu rezerw należy uwzględnić nie tylko aktualne potrzeby mobilizacyjne sił zbrojnych ale również przewidziane potrzeby w tym zakresie w toku wojny.

Siły zbrojne są wprawdzie najważniejszym ale nie jedynym elementem systemu obronnego PRL. Skomplikowany charakter współczesnej wojny powoduje również konieczność mobilizacyjnego rozwinięcia sił i środków układu funkcjonalnego i terytorialnego. W tej sytuacji rozpoczęcie mobilizacji pociąga za sobą automatycznie wyjście z gospodarki narodowej poważnej ilości rezerw i środków materiałowo-technicznych. Stąd też dla zachowania rytmiczności produkcji i zabezpieczenia potrzeb mobilizacyjnych poszczególnych elementów systemu obronnego państwa, we wszystkich resortach sporządza się odpowiednie bilanse rezerw ludzkich i środków materiałowo-technicznych.

W celu maksymalnego złagodzenia skutków przeprowadzonej mobilizacji i uniknięcia trudności w sprawnym funkcjonowaniu poszczególnych dziedzin administracji państwowej i gospodarki narodowej stosuje się system reklamacji osób i środków materiałowo-technicznych. Niezależnie od tego przewiduje się również wprowadzenie, z chwilą zaistnienia bezpośredniego zagrożenia państwa lub wybuchu wojny, wojennego obowiązku pracy, przedłużenie dnia roboczego, dodatkowe zatrudnienie kobiet oraz zorganizowany manewr siłą roboczą i środkami transportowymi.

3. Niektóre założenia przygotowania mobilizacji pozostałych sił obrony PRL

A. Dziedziny i jednostki zmilitaryzowane

W razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, ogłoszenia mobilizacji i w tym czasie

35

wojny przewiduje się objąć militaryzacją określone dziedziny administracji państwowej i gospodarki narodowej, szczególnie ważne z punktu widzenia obronności, bezpieczeństwa i porządku publicznego. Celem militaryzacji jest zapewnienie sprawnego funkcjonowania podstawowych dziedzin, działów i jednostek organizacyjnych administracji państwowej i gospodarki narodowej, jak również wykonywanie przez określone jednostki zmilitaryzowane zadań na rzecz sił zbrojnych. Istota militaryzacji polega na tym, że osoby zatrudnione w jednostkach zmilitaryzowanych lub do nich powołane - zostaną objęte szczególnym stosunkiem służbowym, z możliwością ich skoszarowania i uzbrojenia.

Jednostki zmilitaryzowane mogą być kompleksowo wykorzystane stosownie do bieżących, głównych potrzeb w dziedzinie zabezpieczenia:

- ciągłości funkcjonowania kluczowych gałęzi przemysłu i zaspokojenia podstawowych potrzeb ludności w zakresie ratownictwa, odbudowy lub budowy określonych obiektów;
- utrzymania ciągłości funkcjonowania głównych linii systemu komunikacyjnego zwłaszcza w zakresie realizacji operacyjnych i materiałowych przewozów wojskowych, podstawowych przewozów gospodarczych, innych ważnych przewozów tranzytowych, krajowych lub okręgowych;
- utrzymania ciągłości funkcjonowania sieci energetycznych wysokich napięć oraz zapewnienia właściwego manewru liniami przemysłowymi w razie powstania awarii lub zniszczeń na tych liniach;
- sprawnego funkcjonowania systemu łączności na obszarze kraju.

Jednostki zmilitaryzowane resortów cywilnych mogą być włączone do sił zbrojnych na czas ustalony lub dla wykonywania określonych zadań.

W ramach przedsięwzięć związanych z przygotowaniem militaryzacji przewiduje się już w czasie pokoju realizację całego szeregu przedsięwzięć o charakterze organizacyjno-mobilizacyjnym. Wychodząc z założenia, że część jednostek przewidzianych do militaryzacji, ze względu na wagę stawianych

in zadań, wymaga szczególnego przygotowania pod względem organizacyjno-mobilizacyjnym - już w czasie pokoju przyjęty został podział tych jednostek na dwie grupy.

Do grupy pierwszej zaliczone zostały istniejące w czasie pokoju jednostki /przedsiębiorstwa, zarządy, zjednoczenia/, przewidziane do objęcia militaryzacją, do których nie zachodzi potrzeba nadawania w czasie pokoju przydziałów mobilizacyjnych. Natomiast do drugiej grupy zaliczone zostały jednostki nowo formowane i przeformowywane na czas wojny, a więc takie, do których w czasie pokoju nadawane będą imienne przydziały mobilizacyjne dla osób, przeznaczonych do służby w tych jednostkach.

B. Powszechna samoobrona ludności

Możliwość stosowania przez nieprzyjaciela broni jądrowej wymaga posiadania znacznej ilości dobrze przygotowanych i wyposażonych jednostek specjalistycznych, przeznaczonych do likwidacji skutków jej użycia. Należy się jednak liczyć z tym, że ilość jednostek specjalistycznych będzie daleko nie wystarczająca w stosunku do wielkości przewidywanych strat i zasięgu zniszczeń. W tej sytuacji możliwość natychmiastowego przystąpienia do akcji ratowniczych może zapewnić jedynie dobrze zorganizowane, przygotowane i odpowiednio wyposażone społeczeństwo. Samoobrona, jako czynnik lokalny, ściśle powiązany z miejscowymi warunkami, władzami i ludnością, jest również w stanie w stopniu decydującym ograniczać możliwości i swobodę działania grup dywersyjnych nieprzyjaciela, a tym samym umożliwić ich likwidację.

Nie ulega więc wątpliwości, że jednym z istotnych elementów systemu obronnego PRL jest przygotowanie całego społeczeństwa do przewidywanych zadań w warunkach ewentualnej wojny. Polega ono na wyrobieniu w społeczeństwie świadomości swego miejsca i roli w ewentualnym konflikcie zbrojnym oraz odporności na przewidywane trudności poprzez jego odpowiednie zorganizowanie - w ramach powszechnej samoobrony.

Zakładowe oddziały samoobrony tworzy się w urzędach i instytucjach państwowych oraz jednostkach gospodarki uspo-

37

żeczniowej. Terenowe oddziały samoobrony tworzy się w miastach, osiedlach, gromadach i wsiach. Do wykonania określonych specjalistycznych zadań tworzy się specjalistyczne oddziały samoobrony.

Obowiązek służby w formacjach samoobrony polega na odbywaniu szkolenia poborowych w oddziałach samoobrony w ciągu trzech lat przez okres do 60 dni w roku oraz na pełnieniu czynnej służby w tych formacjach w razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny - przez czas i w zakresie wynikającym z potrzeb obrony. W czasie pokoju oddziały samoobrony biorą udział w akcjach ratowniczych na wypadek klęsk żywiołowych, awarii i katastrof, jak również w realizacji prac społecznie użytecznych.

C. Świadczenia na rzecz obrony

Zgodnie z ustawą o powszechnym obowiązku obrony PRL osoby fizyczne, urzędy i instytucje państwowe, jednostki gospodarki uspołecznionej, jak również organizacje społeczne i zawodowe mogą być zobowiązane do wykonywania określonych świadczeń na rzecz obronności kraju. Świadczenia osobiste lub rzeczowe mogą być wykonywane na rzecz sił zbrojnych, formacji samoobrony lub innych państwowych jednostek organizacyjnych, wykonujących zadania dla potrzeb obrony państwa. Świadczenia osobiste na rzecz sił zbrojnych polegają na wykonaniu przez osoby fizyczne, które ukończyły 16 lat, a nie przekroczyły 60, wszelkiego rodzaju doraźnych prac /fizycznych lub umysłowych/ niezbędnych dla zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych. Wykonywanie świadczeń osobistych może być połączone z obowiązkiem użycia posiadanych prostych narzędzi oraz środków transportowych. Świadczenia rzeczowe polegają na obowiązku odstępowania na rzecz jednostek wojskowych prawa własności, użytkowania nieruchomości lub ruchomości niezbędnych dla potrzeb mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych.

Planowanie świadczeń na rzecz obronności odbywa się na podstawie zgłoszonych zapotrzebowań, w których podaje się:

- w odniesieniu do świadczeń osobistych - liczbę osób z ewentualnym wskazaniem ogólnych kwalifikacji, miejsca i terminu stawiennictwa, rodzaje narzędzi i środków transportowych niezbędnych do wykonania świadczenia, rodzaj i zakres pracy jaka ma być wykonana oraz czas trwania świadczenia;
- w odniesieniu do świadczeń rzeczowych - ilość i rodzaje pomieszczeń, środków transportowych, narzędzi lub innego sprzętu oraz materiałów potrzebnych do wykonania określonych robót, a także ich przeznaczenie i czas użytkowania.

Organami uprawnionymi do ustalania i zgłaszania potrzeb na świadczenia osobiste i rzeczowe są: szefowie terenowych sztabów wojskowych, komendanci garnizonów lub jednostek wojskowych, przewodniczący lokalnych komitetów obrony oraz dowódcy formacji samoobrony.

W okresie pokojowym świadczenia osobiste są wykonywane nieodpłatnie w czasie wolnym od pracy, przez okres nie przekraczający łącznie 60 godzin w roku. W razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny czas wykonywania świadczeń osobistych może trwać jednorazowo do 7 dni.

V. PRZYGOTOWANIE MOBILIZACYJNEGO ROZWINIĘCIA SYSTEMU OBRONY
NEGO

System obrony naszego kraju opiera się na odpowiednich aktach normatywnych. W zależności od dziedzin, które mają regulować, akty normatywne dzielą się na dwie grupy. Do pierwszej grupy zalicza się akty, które określają kompetencje władz odpowiedzialnych za przygotowanie państwa do obrony, ustalają ich strukturę organizacyjną oraz uprawnienia organów administracji państwowej w okresie pokoju i w toku wojny. Do drugiej grupy zalicza się akty normatywne, które ustalają nowe obowiązki obywateli na wypadek bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wybuchu wojny.

Podstawę prawną do mobilizacyjnego rozwinięcia systemu obronnego i prowadzenia prac w tym zakresie są postanowienia:

- 39
- Konstytucji PRL, która upoważnia Radę Ministrów do kierowania sprawami obronności kraju;
 - Uchwalonej przez Sejm PRL "Ustawy o powszechnym obowiązku obrony PRL" z dnia 21.XI.1967 r., która daje generalne podstawy do pełnej realizacji koncepcji obronnej naszego kraju, nakładając w tym zakresie odpowiednie obowiązki na wszystkie organy i instytucje administracji państwowej, jednostki gospodarki społecznej, organizacje społeczne oraz wszystkich obywateli.

Na podstawie przedstawionych wyżej aktów normatywnych oraz uchwał, dyrektyw i wytycznych KOK lub zarządzeń /wytycznych/ innych organów nadrzędnych prowadzi się planowanie przedsięwzięć mobilizacyjnego rozwinięcia systemu obronnego. Kierownicy działów KOK, ministrowie, kierownicy centralnych urzędów i instytucji państwowych oraz przewodniczący wojewódzkich i powiatowych /równorzędnych/ komitetów obrony wydają szczegółowe zarządzenia /wytyczne/ w zakresie przygotowań mobilizacyjnych, udzielają podległym jednostkom /instytucjom/ pomocy oraz sprawują nadzór nad prawidłowym i terminowym opracowaniem planów mobilizacyjnych.

Celem planowania jest zorganizowane przygotowanie środków niezbędnych do utrzymania, szkolenia i wyposażenia bojowego sił zbrojnych w okresie pokoju, oraz stworzenie warunków do sprawnego przystosowania gospodarki narodowej do działalności w warunkach współczesnej wojny. Obejmuje ono wszystkie dziedziny gospodarki kraju i należy do zadań resortów gospodarki narodowej zgrupowanych w różnych działach Komitetu Obrony Kraju.

Mając na uwadze pokojowy rozwój gospodarki narodowej i generalne założenia obrony Państwa niezbędne jest przestrzeganie podstawowej zasady, że podejmowany wysiłek obronny nie powinien naruszać rozwoju gospodarczego kraju, ponieważ utrzymujący się przez dłuższy czas stan zachwianej równowagi gospodarczej mógłby w konsekwencji doprowadzić nie do wzmocnienia, lecz do osłabienia obronności.

Podstawą i punktem wyjściowym do planowania przed-

sięwzięć obronnych w gospodarce narodowej, w tym dostaw materiałowo-technicznych na rzecz sił zbrojnych, są przedsięwzięciami obronnymi w dziedzinie mobilizacji, rozwinęciem i użycia sił zbrojnych podczas wojny. Według tych założeń, opracowanych zbiorczo w Sztabie Generalnym /z uwzględnieniem realnych możliwości wydzielenia na cele obronne określonych środków materiałowych i finansowych/ planuje się i realizuje w ramach narodowego planu gospodarczego przedsięwzięcia obronne o charakterze przygotowawczym związane z gotowością kraju do obrony. Przedsięwzięcia te obejmują prawie wszystkie dziedziny działalności państwowej, gospodarczej i społecznej, a niektóre z nich mają decydujące znaczenie dla gotowości bojowej sił zbrojnych.

W poszczególnych działach KOK prace dotyczące problematyki mobilizacyjnej tych działów prowadzą zespoły planowania obronnego. One też prowadzą nadzór nad stanem prac prowadzonych w ministerstwach, centralnych urzędach i innych instytucjach państwowych.

Współpracę w zakresie wymienionych prac między resortami zgrupowanymi w danym dziale KOK oraz nadzór nad oddzielnymi działami WKO sprawuje kierownik danego działu KOK.

Niezależnie od powyższego w poszczególnych ministerstwach, centralnych urzędach i instytucjach państwowych całokształtem prowadzonych tam prac mobilizacyjnych kierują właściwi kierownicy tych resortów.

Wykonawcami prac związanych z przygotowaniem i przeprowadzeniem mobilizacji ministerstw /centralnych urzędów i instytucji państwowych/ oraz koordynatorami prac realizowanych w tym zakresie w podległych jednostkach organizacyjnych z ramienia ministrów /kierowników centralnych urzędów i instytucji państwowych/ są dyrektorzy departamentów /biur, wydziałów/ wojskowych.

Całokształtem prac mobilizacyjnych w układzie terytorialnym systemu obronnego państwa kierują terenowe komitety obrony - zgodnie z uchwałami, dyrektywami lub wytycznymi KOK oraz w odpowiednim zakresie - zgodnie z wytycznymi kie-

W1
rowników innych właściwych organów centralnych. Organami wykonawczymi WKO /PKO/ w zakresie realizacji prac mobilizacyjnych są terenowe sztaby wojskowe, przy czym w odniesieniu do przedsięwzięć realizowanych w gospodarce narodowej - wojewódzkie i powiatowe komisje planowania gospodarczego.

Podstawowe ogniwo, według którego orientują się pozostałe kierunki mobilizacji i gospodarki, administracji itp., stanowi mobilizacja sił zbrojnych, ich potrzeby decydują o zakresie i zasięgu mobilizacji ogólnej, a więc i gospodarczej państwa.

Celem planowania mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych jest przygotowanie w czasie pokoju optymalnego sposobu rozwijania wojsk oraz ustalenia zakresu przedsięwzięć w tym przedmiocie na poszczególnych szczeblach dowodzenia.

Planowanie to uwzględnia specyfikę i realia ewentualnych wariantów rozwoju sytuacji polityczno-militarnej i zakłada możliwość zrealizowania zadań mobilizacyjnych w sytuacji najtrudniejszej.

Planowanie mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych odbywa się centralnie na szczeblu Sztabu Generalnego. Jest to nieodzowne ze względu na konieczność koordynowania całości zamierzeń w zakresie planowania obronnego w skali wojska, administracji i gospodarki narodowej.

Szczególną rolę, ze względu na wiązanie i godzenie potrzeb mobilizacyjnych wojska z konkretną sytuacją i możliwościami terenu spełniają wojewódzkie i powiatowe sztaby wojskowe.

Poważnym problemem w ramach całokształtu przedsięwzięć mobilizacyjnych stanowi przygotowanie rezerw osobowych, które ze względu na ich przeznaczenie i wykorzystanie dzieli się na dwie zasadnicze części:

- rezerwy sił zbrojnych;
- rezerwy gospodarki narodowej i obrony terytorialnej.

Rezerwy osobowe sił zbrojnych obejmują żołnierzy rezerwy odpowiednio wyszkolonych, będących na przydziałach mobilizacyjnych jednostek wojskowych, których nadal zgodnie z

opracowanymi planami sukcesywnie przeszkala się. Rezerwy gospodarki narodowej i obrony terytorialnej obejmują specjalistów niezbędnych do zachowania ciągłości funkcjonowania przemysłu, administracji i innych jednostek organizacyjnych gospodarki narodowej w czasie wojny. Rezerwy te wyłączone są na zasadzie reklamacji lub wydzielenia dla potrzeb jednostek zmilitaryzowanych i oddziałów samoobrony.

Ponadto w ramach przygotowań mobilizacyjnych następuje gromadzenie w rezerwach państwowych wybranych surowców i materiałów. Dotyczy to takich asortymentów jak: materiały pędne i smary, leki i sprzęt medyczny, materiały i urządzenia dla komunikacji oraz sprzęt łączności, żywność, ogumienie, materiały i środki wybuchowe itp.

Zasoby materiałowe gromadzone dla celów obronnych /w tym dla sił zbrojnych/ w rezerwach państwowych nie obejmują całości tych rezerw. Ponadto - w rezerwach państwowych w ramach pokojowego rozwoju gospodarki narodowej gromadzi się podstawowe surowce dla przemysłu oraz środki spożywcze. Ponieważ nagromadzone w wojsku zapasy nie zaspokoją wszystkich wojennych potrzeb sił zbrojnych, dlatego planuje się i przygotowuje wzmożone dostawy materiałowo-techniczne przewidziane do realizacji w okresie zagrożenia i wojny.

Kompleks zestawów przedsięwzięć gospodarczo-obronnych realizowanych na rzecz sił zbrojnych /w tym w zakresie poboru, produkcji i dostaw środków materiałowych z gospodarki narodowej/ jest m.in. określony w oddzielnym dokumencie planistycznym opracowanym w postaci dyrektywy Komitetu Obrony Kraju. Ustala ona również warunki i sposoby planowego przejścia gospodarki narodowej od zaspokajania pokojowych potrzeb wojska do wzmożonej realizacji dostaw materiałowych na potrzeby sił zbrojnych w specyficznym okresie narastania napięcia sytuacji międzynarodowej /zagrożenia kraju/ oraz zbliżania się niebezpieczeństwa konfliktu zbrojnego. Wiąże się to z kolei z przejściem gospodarki narodowej na wojenny system zarządzania i produkcji, co wymaga opracowania dokładnego planu działania, określającego kolejność oraz czas potrzebny na realizację poszczególnych zamierzeń.

43

Współczesna wojna, która wymaga szybkiego, w krótkim czasie postawienia w stan bojowy sił zbrojnych powoduje konieczność doskonalenia systemu mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, gdyż tylko właściwy system warunkuje sprawne wyjście wojsk do działań bojowych.

Obecnie w siłach zbrojnych PRL obowiązuje wypracowany system mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk. Nie stanowi on zamkniętej koncepcji. Jest to system działający, stale doskonalony. Prowadzone na szeroką skalę doświadczenia dostarczają coraz to nowych wniosków, powodujących ciągłe zmiany, zmierzające do coraz to wyższych jakościowo usprawnień, zwiększających jego dynamiczność, zaś ciągłość w rozwiązywaniu nowych problemów - ulepsza ten system, umożliwia stosowanie optymalnych rozwiązań.

W ramach przeprowadzanych ćwiczeń mobilizacyjnego rozwijania jednostek wojskowych sprawdzane są i doskonalone przyjęte założenia.

Do udziału w tych ćwiczeniach włączane są w miarę możliwości wszystkie elementy obronne jakie występują na obszarze kraju i na obszarze objętym zasięgiem tych ćwiczeń. I tak równoległe z pracą terenowych komitetów obrony uruchamia się i włącza do ćwiczenia akcję kurierską rad narodowych, oddziały samoobrony, organizuje się dowództwo żołnierzy rezerwy do miejsce stawiennictwa siłami i środkami, będącymi w dyspozycji władz terenowych, korzysta z różnego rodzaju świadczeń zakładów gospodarki narodowej. Należy również wspomnieć o coraz większym udziale organów MO zarówno w zapewnieniu stawiennictwa żołnierzy rezerwy jak i porządku, co wpływa na skrócenie czasu dopływu żołnierzy rezerwy do jednostek wojskowych. Podejmowana ostatnio organizacja kontroli stanu technicznego pojazdów ma duże znaczenie dla sił zbrojnych i gospodarki narodowej.

Tylko kompleksowy sposób organizowania ćwiczeń mobilizacyjnych może potwierdzić realność przyjętych założeń lub wskazać inne rozwiązania. Chodzi bowiem o połączony wysiłek jednostek wojskowych, organów administracji państwowej i go-

44
gospodarki narodowej, o ciągłe doskonalenie techniki przeprowadzania mobilizacji.

Z A K O Ń C Z E N I E

Przedstawione w wykładzie problemy dotyczą całego szeregu zagadnień związanych z mobilizacyjnym rozwinięciem potencjału obronnego państwa. I niezależnie od ewentualnych, takich czy innych zastrzeżeń co do niektórych sformułowań wszystkie zagadnienia zostały oparte w zasadzie na obowiązujących założeniach teoretycznych i rozwiązaniach praktycznych, realizowanych obecnie w państwie. Jest przy tym rzeczą oczywistą, że tak obszerna problematyka nie mogła być w jednym wykładzie przedstawiona w sposób wyczerpujący. Stąd też poszczególne zagadnienia były rozpatrywane w zasadzie jedynie pod kątem widzenia ich roli i znaczenia w całokształcie systemu mobilizacyjnego państwa.

W ostatecznym rezultacie podstawowym celem wykładu było zapoznać Towarzyszy z ogólną koncepcją mobilizacyjnego rozwinięcia potencjału obronnego państwa. Wydaje się bowiem, że jedynie znajomość całokształtu omawianej problematyki umożliwi prawidłowe rozwiązywanie konkretnych zagadnień, dotyczących poszczególnych elementów składowych systemu mobilizacyjnego państwa. Jest to tym bardziej istotne, że ustawa o powszechnym obowiązku obrony PRL ukazała się stosunkowo niedawno, a cały szereg aktów wykonawczych do ustawy znajduje się jeszcze w trakcie opracowywania. W tej sytuacji, gdy w realizacji postanowień ustawy oraz odpowiednich aktów wykonawczych będzie brało udział cały szereg organów administracji państwowej i gospodarki narodowej, istnieje konieczność stworzenia jak najlepszych warunków dla ścisłej współpracy pomiędzy zainteresowanymi instytucjami. Można przypuszczać, że przedstawione w wykładzie zagadnienia będą stanowić bazę dla lepszego, wzajemnego zrozumienia się i ściślejszej współpracy pomiędzy poszczególnymi instytucjami w zakresie realizacji wspólnych zadań związanych z przygotowaniem potencjału obronnego państwa do mobilizacyjnego rozwinięcia.

Wydaje się również, że przedstawione w wykładzie zagadnienia mogą stanowić podstawę do szerszych rozważań i dyskusji, które w rezultacie doprowadzą do ostatecznego sprecyzowania poglądów na temat mobilizacyjnego rozwinięcia systemu obronnego państwa.

SZEF ODDZIAŁU I
ZARZADU MOBILIZACJI I UZUPEŁNIEN SZTABU GEN.

płk dypl. Antoni WASILEWICZ

wykonano w 500 egz.

Egz.nr 1-464 Kanc.Tajna
Egz.nr 465-500 Bibl.Tajna
Wyk.: płk Wasilewicz
Druk: PK, dn.18.11.69.
Nr ks.02673/03382/WW.
Kor. L.S.

